

הרב הגאון אהרן הלוי סולוביצ'יק ראש ישיבה, ישיבת בריסק, שיקאגו

בענין גרות

רמב"ם פ' י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה יד וזה לשונו: „אל יעלה על דעתך שמשמון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד ד' נשאו נשים נכריות בגיותן, אלא סוד הדבר כך הוא. שהמצוה הנכונה כשיבוא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת. ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל, אם לא נמצא להם עילה מודיעין אותן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרושו אם קבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלין אותן שנאמר ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה, הלכה ט"ו – לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה. בימי דוד שמא מן הפחד חזרו. ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו. שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק, ואעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות. והיו ב"ד הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכ"מ ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם, הלכה ט"ז – ולפי שגייר שלמה נשים ונשאן. וכן שמשון גייר ונשא. והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר. ולא על פי ב"ד גיירום חשבן הכתוב כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדין. ועוד שהוכיח סופן על תחלתן שהן עובדות כו"ם שלהן ובנו להן במות והעלה עליו הכתוב כאילו הוא בנאן שנאמר – אז יבנה שלמה במה – הלכה י"ז – גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשין ומל וטבל בפני הדיוטות ה"ז גר. אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל ויצאו מכלל העכו"ם וחוששין לו עד שיתבאר צדקותו. ואפילו חזר ועבד כו"ם הרי הוא כישראל מומר שקידושיו קידושין. ומצוה להחזיר אבידתו מאחר שטבל נעשה כישראל ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואע"פ שנגלו סודן עכ"ל. דברי הרמב"ם צריכים ביאור, הרי הרמב"ם אומר שאי אפשר להעלות על הדעת שמשמון המושיע את ישראל או שלמה הנקרא ידיד ד' נשאו נשים נכריות בגיותן. אחר כך הרמב"ם אומר שדלילה ובת פרעה נתגיירו קודם שמשמון ושלמה נשאו אותן. ברם, מכיון שלא נתגיירו אלא משום דבר ועוד שהוכיח סופן על תחילתן שעבדו עבודה זרה לכך חשבן הכתוב כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדות. הקושיא בזה היא אם הכתוב חשבן לעובדות כוכבים מפני שנתגיירו לשם דבר והמשיכו לאחר הגרות לעבד ע"ז אם כן באמת לא נתגיירו ובאמת שמשון ושלמה נשאו נשים נכריות בגיותן ואיך מיושבת העובדא הזאת שמשמון ושלמה נשאו נשים שנתגיירו בלי קבלת מצות ולכך לא חלה הגרות כלל?

והנה מלשון הרמב"ם משמע שאע"פ שמשמון ושלמה נשאו נשים בלי גרות אמיתית משום שקבלת מצוות היתה חסרה שם מכל מקום לא היו נחשבות לנכריות גמורות אלא שחשבן הכתוב כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדין. אמנם השאלה היא מה המובן של שיטת הרמב"ם? אם העובדא שקבלת מצוות חסרה ואשת שמשון ואשת שלמה ממשיכין לעבד ע"ז קובעת שהגרות בטלה ומבוטלת ואינה חלה כלל, אם כן הדרא קושיא לדוכתא איך נשאו

שמשון ושלמה נשים בגיותן? והרי אין חילוק בין נושאי אשה בלא גרות לגמרי ובין נושא אשה שנתגיירה על ידי גרות שאינה נחשבת לגרות משום שקבלת מצוות היתה חסרה על ידי העובדא שהאשה המשיכה לעבוד ע"ז.

והנה ביבמות דף מו. הגמרא אומרת „תנו רבנן גר שמל ולא טבל ר"א אומר הרי זה גר שכן מצינו באבותינו שמלו ולא טבלו ולא מל רבי יהושע אומר הרי זה גר שכן מצינו באמהות שטבלו ולא מלו וחכמים אומרים טבל ולא מל ולא טבל אינו גר עד שימול ויטבול. זה פשוט וברור שאפילו לפי רב יהושע שסובר דטבל ולא מל שהוא גר מכל מקום הוא מודה דגר צריך להיות נימול לא רק מצד החיוב של מילה שמוטל על כל אחד מישראל אלא גם מצד הגרות הוא מחויב להיות נימול; וכן פשוט שאפילו לפי רבי אלעזר דסובר דגר שנימל ולא טבל דהוא גר מכל מקום הוא מודה דגר צריך לטבול.

וכן מבואר במסכת כריתות דף ט. „רבי אומר ככם כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים“. הרי מבואר שזה דין אליבא דכולי עלמא דכמו שאבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה, טבילה והרצאת דם אף לדורות לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם. המחלוקת בין רבי אלעזר, רבי יהושע וחכמים היא אם רק מילה מעכבת בגרות או טבילה מעכבת או שמילה וטבילה מעכבות בגרות. ברם, רבי אלעזר ורבי יהושע מודים דגר צריך לכתחילה להיות נימול ולטבול מדאורייתא, אלא שאינו מעכב בגרות. ונראה דהחלות דין של מילה לפי רבי יהושע שאינו מעכב והחלות דין של טבילה לפי רבי אלעזר שאינו מעכב הוא ממש כמו החלות דין של הרצאת דם בזמן הבית. (בזמן הזה אין גר צריך להביא קרבן כמבואר במסכת כריתות דף ט. „אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר אשר בחוככם לדורותיכם כתיב“) והנה בקשר עם הרצאת דם הגמרא במסכת כריתות דף ח: אומרת בזה הלשון: „ות"ק מאי טעמא לא תני גר כי קתני מדעם דמישרי למיכל בקדשים גר כי קא מייתי קרבן לאכשורי נפשיה למיעל בקהל“, עיין בשיטה מקובצת שם שמפרש שהמובן של „לאכשורי נפשיה למיעל בקהל“ הוא שגר בזמן הבית מחויב להביא קרבן וכל זמן שלא הביא קרבנו אע"פ שיש לו קדושת ישראל ויש לו דין של ישראל לכל הדברים מכל מקום בקשר עם לבוא בקהל הרי יש לו הפסול קהל של עכו"ם והוא אסור לישא בת ישראל ופוסל אשה בביאתו לכהונה ונראה דאותו הדין שייך אליבא דרבי אלעזר בקשר עם גר שנימול ולא טבל; וכן אותו הדין שייך אליבא דרבי יהושע בקשר עם גר שטבל ולא מל דאע"פ שהוא גר ויש לו דין ישראל לכל הדברים מכל מקום יש לו חלות דין של פסול קהל ואסור לישא בת ישראל ופוסל אשה בביאתו לכהונה. ברם, מה הוא ההסבר? ונראה שישנם ענינים שהם מהוים את הגרות וישנם ענינים שאע"פ שאינם מהוים את הגרות מכל מקום הם דברים שגר צריך לעשות מדאורייתא וכל זמן שהגר לא קיים את הדברים שגר צריך לעשות אז הגר אסור לבוא בקהל. לפי החכמים מילה וטבילה מחולקות מהרצאת דם בזה שמילה וטבילה מהוות את הגרות. ברם, הרצאת דם אינה מהווה את הגרות. ברם הרצאת דם הוא שגר מחויב לעשות מדאורייתא. כל זמן שלא הביא קרבן הרי הוא מעוכב לבוא בקהל אע"פ שיש לו דין ישראל לכל הדברים.

בקיצור, ישנן שתי הלכות בגרות: א) דברים המהוים את הגרות ב) דברים שאינם מהוים את הגרות ואינם מעכבים את הגרות כלל. ברם, הם דברים שגר שרוצה להתגייר מחויב

לעשות. אבל מכיון שאינם מהוים את הגרות ואינם מעכבים את הגרות לכך נעשה גר ויש לו דין ישראל לכל הדברים חוץ מזה שלגבי להיכנס בקהל ולישא בת ישראל, ישנה הלכה מיוחדת שאם הגר שנתגייר לא עשה ולא קיים הדברים שגר מחויב לקיים אז הגר מעוכב מלהכנס בקהל והרי הוא אסור לישא בת ישראל ויש לו הפסול קהל של עכו"ם ופוסל אשה בביאתו לכהונה. דוגמא מהלכה זו היא החיוב שמוטל על הגר כשמתגייר להביא קרבן בזמן הבית. הבאת קרבן על ידי הגר איננה מעכבת את הגרות. ברם, מכיון שגר בזמן הבית מחויב להביא קרבן אם כן אם אחד בזמן הבית נתגייר ולא הביא קרבן הרי הוא ביחס עם הפסול קהל של עכו"ם נחשב כלא נתגייר עדיין והרי הוא אסור לישא בת ישראל.

אותה ההלכה שייכת גם כן לפי רבי יהושע בקשר עם מילה. לפי רבי יהושע טבל ולא מל נעשה גר. אבל בודאי שלפי רבי יהושע מילה היא מאותם הדברים שכל מי שרוצה להתגייר ולהיכנס תחת כנפי השכינה הוא מחויב להיות נימול ולא רק מצד החיוב הכללי שמוטל על כל אחד מישראל אלא גם מצד העובדא שבא להתגייר ולהסתופף תחת כנפי השכינה. בדומה לזה אותה ההלכה שייכת גם כן לפי רבי אלעזר בקשר עם טבילה. לפי רבי אלעזר מל ולא טבל נעשה גר. ברם, בודאי שלפי רבי אלעזר טבילה היא מאותם הדברים שכל מי שרוצה להתגייר מחויב לעשות. ואם כן אם אחד נתגייר ומל אבל לא טבל הרי הוא נעשה גר. אבל מכיון שלא טבל ולא עשה מה שמוטל עליו לעשות אם כן הרי הוא מעוכב מלבוא בקהל ואסור לישא בת ישראל. לפי החכמים מילה וטבילה הם דברים המהוים את הגרות ולכך אם מל ולא טבל או טבל ולא מל הרי הוא נכרי גמור ולא נחשב לישראל כלל. ברם, השאלה היא בקשר עם קבלת מצוות – האם קבלת מצוות היא דבר שמהווה את הגרות ועל ידי קבלת המצוות הנכרי מקודם יוצא מכלל עכו"ם ונכנס לכלל קדושת ישראל או שקבלת מצוות היא אחת מהדברים שמי שרוצה להתגייר צריך לקיים ולעשות כמו הבאת קרבן בזמן הבית? זה ברור שלפי שיטת התוספות, מרדכי והראש קבלת מצוות היא הדבר היסודי שמהווה את הגרות שהרי לפי שיטת התוספות ביבמות דף מה: וקידושין דף סב: וכן לפי שיטת הראש ביבמות דף מה ומרדכי קדושין בית דין של שלשה צריך לכתחילה לכל עניני הגירות, בין למילה ובין לטבילה ובין לקבלת המצוות אבל בדיעבד אפילו לא מל ולא טבל בפני שלשה, אלא בפני שנים או קרובים, ואפילו לא טבל לשם גירות אלא איש שטבל לקריו או אשה שטבלה לנדתה הרי זה גר ומותר בבת ישראל חוץ מקבלת המצוות שמעכבת אם לא היתה בפני שלשה שעיקר משפט שנאמר בגירות הוא על קבלת המצוות. ברם, לפי הרמב"ם והרי"ף בית דין של שלשה מעכב בטבילה (ומסתבר שהוא הדין למילה שבית דין של שלשה מעכב במילה) והא דאמרינן שגר שטבל בינו לבין עצמו לקריו ואשה שטבלה לנדתה בינה לבין עצמה הרי הוא גר הוא לא משום שהטבילה לקריו או לנדתה מצד עצמה מועלת לגירות אלא משום שכיון שאנו רואים אותו נוהג בכשרות ודאי נתגייר וכאילו באו עדים שנתגייר בבי"ד פלוני כראוי בקשר עם קבלת מצוות. הרמב"ם בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה יז כותב: „גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצוות ועונשן ומל וטבל בפני ג' הדיוטות הרי זה גר“. מפשטות לשון הרמב"ם משמע שקבלת מצוות בדיעבד אינו מעכב אם לא קבל המצוות כלל. (עיין בשיטה מקובצת כתובות דף יא בשם ריטב"א ושיטה ישנה שמשמע מלשונם שקבלת מצוות אינו מעכב בדיעבד).

ונראה שהרמב"ם חולק על תוספות והרא"ש והמרדכי. הרמב"ם סובר שרק מילה

וטבילה מהוים את הגירות אבל קבלת מצוות דומה להבאת קרבן בזמן הבית שהיא דבר שמי שרוצה להתגייר מחויב לעשות מן התורה אבל בדיעבד הוא נעשה גר אפילו בלי קבלת מצוות כמו שבזמן הבית בדיעבד נכרי המתגייר ולא הביא קרבן נעשה גר. ברם, כמו שגר שנתגייר בזמן הבית ולא הביא קרבן הגמרא בכריתות אומרת שאינו כשר לבוא בקהל ואסור לישא בת ישראל כמבואר בשיטה מקובצת דף ט – כמו כן לפי שיטת הרמב"ם גר שמל וטבל ולא קבל מצוות הרי הוא נחשב לגר אבל מכיון שלא קיים ולא עשה מה שמוטל עליו לעשות בתור גר הרי הוא מעוכב לבוא בקהל ולישא בת ישראל עד שיקבל עליו עול מצוות. עכשיו אנו יכולים להבין את דברי הרמב"ם. הרמב"ם כותב שאל יעלה על דעתך ששלמה ושמשון נשאו נשים נכריות בגיותן. אלא סוד הדבר הוא שכדי שגר או גיורת יהיו מותרים לבוא בקהל אז צריכים לקיים את כל עניני הגירות שמוטלים על הגר לעשות ובלא זה אינו כשר לבוא בקהל. ונראה דאם אחד מתגייר ומקבל עליו עול מצוות אבל אם אחר הקבלת מצוות הוא ממשיך להתנהג כמו שהתנהג קודם הגירות אז קבלת המצוות נחשבת לפטומי מילתא בעלמא מכיון שקבלת המצוות שלו היתה רק מפה לחוץ ולא שנתה הנהגתו; אם כן נחשב כמי שלא קבל עליו עול מצוות. כדי שקבלת מצוות תהיה נחשבת לקבלת מצוות נחוץ שעל ידי קבלת עול המצוות יעשה הגר למסור לשמירת המצוות. בקשר עם בת פרעה שנישאת לשלמה ובקשר עם דלילה שנישאת לשמשון מכיון שקבלת המצוות שלהן לא שינתה הנהגתן שמקודם לכך קבלת המצוות שלהן נחשבת לפטומי מילתא בעלמא ולקבלת מצוות שמפה לחוץ גרידא. ולפיכך היו מעוכבות מלבוא בקהל וחשבן הכתוב כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדין, עיין ברמב"ם פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב שכתב וז"ל: „גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו. אף על פי שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו אינו ממחוסרי כפרה. שקרבנו עכבו להיות גר גמור ולהיות ככל כשרי ישראל ומפני זה אינו אוכל בקדשים שעדיין לא נעשה ככשרי ישראל. וכיון שיביא קרבנו ויעשה ישראל כשר אוכל בקדשים". הרי מבואר בלשון הרמב"ם דגר בזמן הבית כל זמן שלא הביא קרבנו הרי הוא גר אלא שאינו גר גמור ואינו נחשב לישראל כשר עד שיביא קרבנו. המובן של דברי הרמב"ם הוא שכל זמן שלא הביא את הקרבן המוטל עליו לעשות בתור גר הרי הוא אסור לישא בת ישראל ולכך אינו נחשב לישראל כשר משום שכל זמן שלא קיים את החוב שמוטל עליו יש לו הפסול קהל של עכו"ם. לפי הרמב"ם קבלת מצוות דומה ממש להבאת קרבן מפני ששתיהן הן ענינים שמוטלים על הגר לקיים וכל זמן שלא קיים יש להגר חלות שם פסול קהל של עכו"ם ואינו נחשב לישראל גמור ולישראל כשר. עכשיו אנו יכולים להבין את דברי הרמב"ם שכתב „אל יעלה על דעתך ששלמה ושמשון נשים נכריות בגיותן" ממש. זה אינו יכול לעלות על הדעת, אבל שלמה ושמשון אע"פ שלא נשאו נשים נכריות ממש מכל מקום הם חטאו בזה שהם נשאו נשים שלא היו גיורות גמורות ולא היו כשרות לבוא בקהל. ברם, עדיין יש קושי בדברי הרמב"ם בזה שכתב בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ז „ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואע"פ שנגלה סודן". הקושיא היא מכיון שאשת שמשון ואשת שלמה לא היו גיורות גמורות ולא היו כשרות לבוא בקהל אם כן הרי שמשון ושלמה קימו אותן באיסור ומדוע לא הכריח בית דין הגדול את שמשון ושלמה לגרש נשותיהן אע"פ שלא היו נכריות ממש? כדי לתרץ את הקושיא הזאת נגד הרמב"ם צריכים אנו להזכיר את דברי התוספות בחולין דף ג: ד"ה קסבר, שכתבו בזה הלשון: „ואע"ג דאמר בסוף פ"ב דיבמות אחד גרי אריות ואחד גרי חלומות כולם גרים גמורים היינו כשמתגייר לגמרי מפחד אריות אבל כותים לא נתגיירו

לגמרי כדכתיב במלכים (ב, יז) את ד' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים ומאן דאמר גרי אמת הן קסבר דשוב נתגיירו לגמרי". בקשר עם המאן דאמר שסובר שכותים גרי אריות הן התוספות אומרים כאן שאע"פ שכולן גרים גמורים הם מכל מקום הכותים לא היו גרים כלל משום שאע"פ שנתגיירו שנימולו וטבלו וקבלו עליהם עול מצוות מכל מקום מכיון שהמשיכו לעבוד עבודה זרה כמו שכתוב ואת אלהיהם היו עובדים לכך קבלת מצוות של הכותים היתה נחשבת לפטומי מילתא בעלמא ולקבלת מצוות של מפה לחוץ גרידא כיון שקבלת מצוות שלהם לא שנתה הנהגתן שמקודם ולא עשתה אותם לשומרי מצוות וכמו שכתבנו בביאור דברי הרמב"ם בקשר עם בת פרעה ודלילה. אבל מה הוא הביאור בסוף דברי התוספות בקשר עם המאן דאמר שסובר שכותים גרי אמת הן? מה הוא המובן של הביטוי „ומאן דאמר גרי אמת הן קסבר דשוב נתגיירו לגמרי?" לא מיסתבר לומר דכונת התוספות היא שהתנא שסובר כותים גרי אמת הן סובר שאע"פ שבתחילה לא נתגיירו כהלכה ולא היתה שם קבלת מצוות אמיתית אבל לאחר כמה שנים הכותים נתגיירו עוד הפעם וקבלו עול מצוות שנית ואחר קבלת מצוות השניה לא עבדו את אלהיהם והמחלוקת בין המאן דאמר שסובר כותים גרי אמת הן והמאן דאמר שסובר כותים גרי אריות הן היא אם באמת הכותים נתגיירו עוד הפעם ביחד עם קבלת מצוות שניה. זה לא מיסתבר לומר שהמחלוקת היא מחלוקת במציאות אם הכותים נתגיירו עוד הפעם. אבל נראה שכונת התוספות היא שבאמת אליבא דכולי עלמא הכותים לא נתגיירו שנית אלא שהכותים אע"פ שבתחילה תיכף אחר גירותן לא שנו הנהגתן והמשיכו לעבוד ע"ז מכל מקום לאחר כמה שנים שנו הנהגתם ונעשו לשומרי מצוות (ואע"פ שמבואר בגמרא דאדרבה הכותים קלקלו את מעשם זה היה על ידי בני בניהם של הכותים הראשונים. ברם, הכותים הראשונים שנתגיירו בתחילה בלי לשנות את הנהגתם ובלי עזיבת עבודה זרה שלהם לאחר איזה שנים אותם הכותים הראשונים עזבו את הע"ז שלהם). והמחלוקת בין המאן דאמר שסובר שכותים גרי אריות הן והמאן דאמר שסובר שכותים גרי אמת הן היא שהתנא שסובר כותים גרי אמת הן סובר שאם נכרי מתגייר ומקבל עליו עול מצוות אע"פ שבתחילה קבלת המצוות שלו אינה משנה הנהגתו והוא ממשיך להתנהג כמו שהתנהג קודם גירותו מכל מקום אם בסוף ימיו הוא משנה הנהגתו ונעשה לשומר מצוות אז אמרינן שלמפרע קבלת המצוות שלו נחשבת לקבלת מצוות והוא גר גמור. ברם, המאן דאמר שכותים גרי אריות הן סובר שאם בתחילה בשעת הגירות קבלת המצוות לא שנתה הנהגתו והוא המשיך לעבוד ע"ז אז הקבלת מצוות שלו נחשבת לפטומי מילתא בעלמא ואע"פ שלאחר זמן הגר נעשה לשומר מצוות אז הוא זקוק לגרות אחרת. ונראה שהרמב"ם סובר שאע"פ שקבלת מצוות שאינה משנה ההנהגה של הגר אינה נחשבת לקבלת מצוות מכל מקום אם לאחר זמן אותו הגר עזב את העבודה זרה שלו ומשנה הנהגתו לטוב ונעשה מסור לשמירת המצוות אז קבלת המצוות שלו נחשבת לקבלת מצוות אמיתית למפרע מכיון שקבלת המצוות לסוף שנתה הנהגתו ועשתה אותו לשומר מצוות. ונראה שלפי הרמב"ם שמשון ושלמה קימו נשותיהן אע"פ שנגלה סודן שהמשיכו לעבוד עבודה זרה ולא שנו הנהגתו משום שמשון ושלמה היו בטוחים שלבסוף נשותיהן תעזבנה את העבודה זרה שלהן וישנו הנהגתן לטוב ואז למפרע תהיה הקבלת מצוות שלהן נחשבת לקבלת מצוות. ולפיכך בית דין הגדול לא הכריח את שמשון ושלמה לגרש נשותיהן משום שמשון ושלמה היו בטוחים שלבסוף תקבלנה את המצוות בלב שלם ובית דין הגדול בעצמם היה להם ספק שאפשר שלאחר זמן תשנינה הנהגתן ולכך היה דומה להעובדא (כתובות דף כב:) של נשאת לאחד מעדיה והיא אומרת ברי לי שאין

בית דין כופין את הבעל לגרש את אשתו ולפיכך לא הכריחו בית-דין הגדול את שמשון ושלמה לגרש את נשותיהן כיון שהיה ודאי לשמשון ושלמה שנשותיהן לבסוף תעזבנה את הע"ז שלהן ותהינה שומרות מצוות ואז יהיה נקבע למפרע שהקבלת מצוות היתה קבלת מצוות אמיתית.

והנה רש"י בכתובות דף כט בקשר עם המשנה „אלו נערות שיש להן קנס... והבא על הכותית" מפרש „קסבר גירי אריות הן וישנן בלאו". והקשו בתוספות דאם התנא דמשנה קסבר דכותים גרי אריות הן אם כן מדוע הוא חייב קנס והלא הבא על עובדת כוכבים אינו חייב קנס ועוד הקשו בתוספות דהרי המשנה היא אליבא דרבי מאיר ורבי מאיר קסבר: כותים גירי אמת הן. ונראה דהפשט ברש"י הוא דהמשנה סוברת דאף על פי שכותים גרי אמת הן מכל מקום לגבי הלאו של לא תחתן לא היו גרים גמורים ולגבי הלאו של לא תחתן הוי גירי אריות ויש להם הפסול קהל של עכו"ם לגבי לבוא בקהל. ורש"י חולק על תוספות שכתבו דהכותים „שוב נתגירו לגמרי". רש"י סובר שהכותים הראשונים נשארו עובדי עבודה זרה עד סוף ימיהם וממילא קבלת מצוות היתה חסרה בגירותם כיון שקבלת מצוות שלהם לא הביאה אותם למסירות לשמירת מצוות ולכך הקבלת מצוות שלהם היתה פטומי מילתא בעלמא ורק מפה לחוץ. רש"י סובר כמו הרמב"ם שקבלת המצוות איננה דבר המהווה את הגרות אלא שהיא אחת מהענינים שמי שרוצה להתגייר מוטל עליו לעשות כמו קרבן בזמן הבית ומי שאינו מקבל עליו עול מצוות גם כן נעשה לגר אלא שאינו כשר לבוא בקהל ולגבי הפסול קהל של עכו"ם הוא אינו גר. לכן אומר רש"י דהמשנה סוברת שאף על פי שכותים יש להם דין של גרי אמת לכל הדברים אבל בקשר עם לבוא בקהל הם נחשבים לגרי אריות ומי שבא על הכותית קא עבר על לא תחתן ומכל מקום הוא חייב בקנס כיון שלכל הדברים הם נחשבים לגר אמת.

מענין לענין באותו ענין

ב

בענין עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל קידושין דף סח: – „וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמותה ואיזה זה ולד שפחה ונכרית – שפחה כנענית מנלן אמר רב הונא אמר קרא שבו לכם פה עם החמור – עם הדומה לחמור אשכחו דלא תפסי בה קדושי ולדה כמותה מנלן דאמר קרא האשה וילדיה תהיה לאדניה נכרית מנלן אמר קרא „לא תחתן במ" אשכחנא דלא תפסי בה קידושי ולדה כמותה מנלן א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי דאמר קרא כי יסיר את בנך מאחרי בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה אמר רבינא ש"מ בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך לימא קסבר רבינא עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר נהי דכשר לא הוי ממזר לא הוי פסול מקרי. כן היא הגירסא ברוב ספרים והגירסא של רש"י ביבמות. אבל הגירסא של רש"י כאן בקידושין היא להיפך „נימא קסבר רבינא עובד כוכבים הבא על בת ישראל הולד ממזר נהי דכשר לא הוי ממזר לא הוי פסול מקרי" עיין שם ברש"י שכתב בזה הלשון: „לימא קסבר רבינא עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר גרסינן דאתא לאשמועינן דלא שדינן ליה בתר עובד כוכבים דנימא עובד כוכבים הוא ואם נתגייר יהא מותר לבוא

בקהל אלא בתר ישראלית שדינן ליה וכיון שבעבירה נולד הוה ליה ישראל פסול כשאר נולדים ממי שאין לו עליו קידושין דתנן במתניתין שהם ממזרים. מבואר בדברי רש"י שלפי המאן דאמר עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אז הולד צריך גירות כדי להיות מותר לבוא בקהל. וכבר הקשו על רש"י מהגמרא בבכורות דף מז. שהגמרא אומרת שם בזה הלשון: „אמר רב אדא בר אהבה לוייה שילדה בנה פטור מה סלעים דאיעבר ממאן אילימא דאיעבר מכהן ומלוי מאי איריא לוייה אפילו ישראלית נמי אלא דאיעבר מישראל למשפחותם לבית אבותם כתיב אמר רב פפא דאיעבר מעובד כוכבים ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין את הולד אלא אפילו למאן דאמר מזהמין את הולד לוי פסול מיקרי". הרי חזינן מגמרא זו דאם לוייה נתעברה מעכו"ם אז הבן פטור מפדיון הבן משום שהוא לוי פסול. ולפי שיטת רש"י הוא צריך להיות פטור משום שהוא עכו"ם וצריך גרות. שיטת התוספות בקידושין דף עה: היא כמו שיטת רש"י בקידושין דף סח: שלפי המאן דאמר דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אז שדינן ליה בתר אביו העכו"ם וצריך להתגייר כדי לישא בת ישראל. עיין בגמרא קידושין דף עה. „תניא וכן רבי אלעזר אומר כותי לא ישא כותית מאי טעמא... כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר סבר לה כרבי ישמעאל ורבי ישמעאל סבר לה כרבי עקיבא רבי אלעזר סבר לה כרבי ישמעאל דאמר כותים גרי אריות הם ורבי ישמעאל סבר לה כרבי עקיבא דאמר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר" עיין שם ברש"י ד"ה ורבי ישמעאל סבר לה כרבי עקיבא כו', דהא חייבי לאוין הן הילכך כותי לא ישא כותית דתרווייהו ספיקי ממזרים הם דיש לומר בכל אחד מהם הוא בא מישראלית הנשאת לעובד כוכבים והרי הוא ממזר וזו באה מכותי וכותית מעולם אי נמי איפכא" וכתבו שם בתוס' וז"ל „האריך בקונטרס וצריך פירוש לפירושו מהו האיסור וצ"ל דהיינו מחששא דילמא ממזר בן ישראל ישא כותית שהיא עובדת כוכבים גמורה שהיא מכותי וכותית והיא עובדת כוכבים גמורה מאחר דכותים גרי אריות הן ונמצא שממזר לוקח עובדת כוכבים. וא"ת אמאי איצטריך למימר דקסבר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר לימא הולד כשר וכ"ש דאיכא למיחש טפי שלא תנשא לעובד כוכבים ושמא יש לומר אם הולד כשר אם כן הוא הולך אחר העובד כוכבים כדאמר בסוף פרק דלעיל (דף סז:): וליכא למיחש כל כך אם תנשא לעובד כוכבים אבל השתא דקסבר הולד ממזר אם כן הולך אחר אמו ואיכא למיחש טפי שלא תנשא לעובד כוכבים (עיין במהרש"א שזו היא הגירסא בכל הדפוסים הישנים אלא שבדפוסים חדשים הגיהו „וליכא למיחש לכך אם תנשא לעובד כוכבים"). הרי חזינן ששיטת התוספות בקידושין דף עה: הוא ממש כמו שיטת רש"י בקידושין דף סח שלפי המאן דאמר דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר המובן הוא דשדינן את הולד בתר אביו וצריך גירות ואם כן אותה הקושיא שמקשים נגד רש"י עומדת גם כן נגד התוספות. כדי ליישב את הקושיא נגד רש"י ונגד תוספות מהגמרא בבכורות דף מז. צריכים אנו להזכיר את המשנה בקידושין דף סט. וזה לשון המשנה: „רבי טרפון אומר יכולין ממזרין ליטהר כיצד ממזר שנשא שפחה הולד עבד שיחררו נמצא הבן בן חורין רבי אליעזר אומר הרי זה עבד ממזר". והגמרא אומרת שם: אמר ר' אלעזר מאי טעמיה דרבי אליעזר דאמר קרא לא יבא לו לו הלך אחר פסולו ורבנן ההוא בישראל שנשא ממזרת סלקא דעתך אמינא למשפחותם לבית אבותם כתיב אתא „לו" אפקיה ורבי אליעזר לאו אע"ג דכתב למשפחותם לבית אבותם אתא „לו" אפקיה הכא נמי אף על גב דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה אתא „לו" אפקיה ורבנן כל ולד במעי שפחה כנענית כולד במעי בהמה דמו". שיטת רבי אליעזר צריכה ביאור. איך אומר

רבי אליעזר שאם ממזר נשא שפחה שהולד הוא עבד ממזר. והלא אין הבן מתיחס אחר אביו כלל והבן אינו חייב על הכאתו וקללתו ואם כן מדוע יש להבן הפסול ממזר של אביו הרי אינו אביו כלל? רואים אנו מזה שלפי רבי אליעזר ההלכה של „לו“ הלך אחר פסולו קובעת לנו שבן יש לו הפסול קהל של אביו או אמו אפילו כשאינו מתיחס לאביו ולאמו ולכך סובר רבי אליעזר דממזר שנשא שפחה הוא עבד ממזר אע“פ שאינו מתיחס לאביו או לאמו יש לו הפסול קהל של הוריו. זה ברור שלפי רבי אליעזר הפסול קהל של הבן אינו מבוסס על יחוס כלל. השאלה היא בקשר עם שיטת רבי טרפון שאומר שממזר שנשא שפחה הבן הוא רק עבד וכששיחררו נמצא הבן בן חורין ומותר לבוא בקהל. מה הוא הביאור בשיטת רבי טרפון? אפשר לבאר שיטת רבי טרפון (רבנן) בשני אופנים: א) רבי טרפון חולק על רבי אליעזר וסובר שההלכה של „לו“ הלך אחר פסולו מבוססת על המושג של יחוס; אע“פ שאינה מבוססת על המושג של יחוס משפחה מכל מקום מבוססת על המושג של סתם יחוס. ב) גם רבי טרפון מסכים עם רבי אליעזר שהדין של „לו“ הלך אחר פסולו אינו מבוסס על המושג של יחוס וכל וולד יכול להשיג את הפסול קהל של אביו ואמו אפילו כשאינו מתיחס אחר אביו או אחר אמו. ברם, בעובדא של ממזר שנשא שפחה ישנה הלכה שכל וולד במעי שפחה כנענית כולד במעי בהמה דמי. הלכה זו נובעת מגזירת הכתוב של האשה וילדיה תהיה לאדוניה הלכה זו קובעת לנו שולד שפחה נגרר אחר אמו ואין לו שום שייכות וגרירה בתר אביו. ברם, בקשר עם עכו”ם הבא על בת ישראל אנו יכולים לומר כמו רש”י בקידושין דף סח. ותוספות בקידושין דף עה: שאע“פ שבעובדא של עכו”ם הבא על בת ישראל הולד מתיחס רק אחרי אמו ולא אחרי אביו מכל מקום הוא משיג את פסול קהל של עכו”ם של אביו. נמצא שמצד יחוסו לאמו הוא נחשב לישראל גמור אלא שהוא אסור לישא בת ישראל משום שיש להולד הפסול קהל של עכו”ם של אביו אע“פ שאינו מתיחס לאביו. כדי להפקיע את הפסול קהל של עכו”ם צריך הוא לעבור בגרות. בלי גרות הוא גם כן ישראל אלא שהוא אסור לישא בת ישראל, והרי הוא דומה לגר בזמן הבית שמל וטבל וקבל עליו עול מצוות אלא שלא הביא קרבן. עכשיו יכולים אנו להבין את דברי רש”י בקידושין דף סח דלהמאן דאמר דעכו”ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר הרי הוא צריך להתגייר כדי לישא בת ישראל והקושיא היא מדברי רב אדא בר אהבה בבכורות דף מז. דלוייה שנתעברה מנכרי בנה פטור מפדיון הבן משום שלוי פסול הוא דאיקרי ולפי רש”י הרי שדינן ליה בתר אביו והוא עכו”ם וצריך להתגייר כדי שיהיה מותר לישא בת ישראל. התירוץ הוא שלפי רש”י גם כן עכו”ם הבא על בת ישראל הולד הוא ישראל לכל הדברים מפני שהוא מתיחס אחר אמו ואינו מתיחס אחר אביו כלל אלא שיש להולד הפסול קהל של עכו”ם של אביו אף על פי שאינו אביו כלל על פי דין. ברם, מצד גזירת הכתוב של „לו“ הלך אחר פסולו הבן השיג את הפסול קהל של עכו”ם של אביו במציאות אף על פי שאינו אביו על פי דין וכדי להפקיע את הפסול קהל שלו הוא צריך לעבור גירות ואז יהיה מותר לישא בת ישראל. לכך אומר רב אדא בר אהבה דלוייה מנכרי בנה פטור מפדיון הבן משום שלוי פסול הוא דאיקרי. הוא נחשב ללוי משום שהוא ישראל גמור ומתיחס אחר אמו. ברם, יש לו הפסול קהל של אביו במציאות. לכך הוא נחשב ללוי פסול.

לכך אומרים בתוספות בקידושין דף עה.: „ושמא יש לומר אם הולד כשר אם כן הוא הולך אחר העובד כוכבים וליכא למיחש כל כך אם תנשא לעובד כוכבים“. המובן של דברי

התוספות הוא: כשבת ישראל נישאת לעכו"ם היא עוברת על שני איסורים: א) הלאו של לא תתחתן בם ב) האיסור של בית דינו של שם גזרו על בת ישראל הנבעלת לעכו"ם הנובע מהפסוק „הוציאוה ותשרף” שלפי שיטת התוספות בקידושין דף עה יש בזה איסור עשה. אם עכו"ם נושא אשה שאביה הוא עכו"ם ואמה בת ישראל אז האשה הזאת עוברת על האיסור הנובע מהפסוק של „הוציאוה ותשרף” כיון שהיא ישראלית גמורה אבל אין היא עוברת על האיסור של לא תתחתן בם כיון שהיא גם יש לה הפסול קהל של עכו"ם מצד ההלכה של פסולי קהל מותרין לבוא זה בזה.